

דף הרחבות לשיעור מספר 9 בנושא –

“הנאה מותרת ממלאכת שבת” – גדרים

❖ עוד יישום לדברי רבנו יונה, והאם יש הבדל בין ישראל ונכרי בזה?

בשיעור מספר 4 עסקנו בהיתר לומר לנכרי להביא מים חמים בשביל תינוק (עמוד מספר 1 שם). בגמרא שם נאמר –

תלמוד בבלי מסכת עירובין דף סז עמוד ב

ההוא ינוקא דאשתפיך חמימיה, אמר להו רבה: ... נימרו ליה לנכרי ליתי ליה..... שני לך בין שבות דאית ביה מעשה לשבות דלית ביה מעשה, דהא מר לא אמר לנכרי זיל אחים.

הגמרא מבחינה בין שבות שיש בו מעשה ושבות שאין בו מעשה (ועיין בתחילת שיעור 4 במחלוקת הראשונים בהבנת הסוגיה). הריטב"א הביא את פירוש הרב החסיד –

חידושי הריטב"א מסכת שבת דף קל עמוד ב

לכך פירש הרב החסיד ש... הכי פירושה, ולא שני לך בין שבות שיש בו מעשה, פירוש שיש בו שינוי על ידי מעשה, כגון הזאה שעולה מטומאה לטהרה, לשבות שאין בו שינוי מעשה, דהא מר לא אמר זיל אחים ליה שיש בו שינוי מעשה אלא זיל אייתי ליה שאין בו שינוי מעשה כלל, והוא מלשון מעשה שבת אסור בפלוגתא דרבי מאיר ורבי יהודה ורבי יוחנן הסנדלר (ב"ק ע"א א'), דלא שייך למימר מעשה שבת אסור אלא על ידי שינוי כגון מבשל או שוחט אבל בהבאה דרך רשות הרבים אינו נאסר.

שבות שאין בו מעשה, לפירושו של הרב החסיד, הוא שבות בו החפץ לא השתנה. אם החפץ לא השתנה, לא חלה על המלאכה גזירת מעשה שבת.

אך לכאורה יש פער בין המובא בריטב"א כאן לבין המובא בגוף השיעור. בגוף השיעור הריטב"א ציטט בשם רבנו יונה שמותר ליהנות ממעשה שבת אם אין שינוי בחפץ. כאן סיבת ההיתר היא מפני מצווה וחולי (ועיין בהרחבה בזה בשיעור 4).

נעיר עוד שבשיעור 2 כבר עסקנו במשנה שקשורה לנושא שלנו –

תלמוד בבלי מסכת שבת דף קכב עמוד א

נכרי ש...מילא מים להשקות בהמתו - משקה אחריו ישראל, ואם בשביל ישראל - אסור.

כאן מדובר בנכרי שטלטל מים. המים לא השתנו מחמת הטלטול. לשיטת רבנו יונה, מדוע אסור לישראל ליהנות מהמים?

שו"ת מנחת שלמה חלק א סימן ה

כתב שם מו"ר הגאון מוהרא"ז מלצר זצ"ל בהערה צ' דלדעת הריטב"א דהעברה ברה"ר אינה אוסרת משום מעשה שבת מפני שלא נעשה שום שינוי בגוף הדבר, דטעמא דעכו"ם שמילא מים בשביל ישראל אסור לישראל להשקות הוא משום דדוקא גבי נכרי דקיל גזרו שמא יאמר לעכו"ם לעשותו משא"כ בישראל דלא אסור אלא משום מעשה שבת צריכים דוקא תיקון בגוף הדבר

הרב איסר זלמן מלצר (מחבר "אבן האזל" על הרמב"ם) הסביר שיש להבחין בין מעשה של ישראל לבין מעשה של נכרי. כבר למדנו שמחמירים יותר במעשה של נכרי מכמה בחינות (לדוגמה – המתנת 'בכדי שיעשו'). הגרא"ז מלצר אומר שכל הקולא של רבנו יונה נכונה רק ביחס למעשה שבת של ישראל. זה יסביר למה ההיתר בטלטול של נכרי עלה רק בהקשר של "אישתפוך חמימי".
אך הגרש"ז חלק עליו –

לעני"ד אין דבריו מוכרחים ותמה אני מאד למה לא כתב דהטעם הוא כמו"ש התוס' בשבת קכ"ב ע"א ד"ה משקה וכן כל הראשונים, דדוקא להשקות לבהמתו הוא דאסור, מפני שלא היה יכול להביא את הבהמה לתוך הבור ולהשקותה, אבל הוא עצמו כיון שיכול ליכנס לתוך הבור ולשתות לא אסרו עליו וגם הרמב"ן עצמו הזכיר שם סברא זו בסוף דבריו עיין שם, אבל אף אחד מהראשונים לא כתב חילוק זה דע"י עכו"ם חמור יותר מע"י ישראל במזיד, ולכן נראה

דכל שכן שע"י ישראל דאסור ודאי להשקות לבהמתו וכמו"ש דלא מצינו שהחמירו חכמים ע"י עכו"ם יותר ממה שנעשה בעבירה ע"י ישראל בזדון, ומ"ש הרשב"א בשבת ק"ל דשבות שאין בו מעשה כמו הוצאה מרשות לרשות שלא נעשה תיקון בגוף הדבר שרי דוקא במקום מצוה היינו להתיר לכתחילה אמירה לעכו"ם משא"כ לענין דיעבד שפיר שרי לשיטתו אפילו שלא במקום מצוה.

הגרש"ז מסביר שדברי רבנו יונה לענין הנאה מהמלאכה שלא שינתה את החפץ שווים, בין אם נעשו ע"י ישראל או נכרי. הקולא המיוחדת במעשה ש"אשתפוך חמימיה" היא שהתירו אמירה לנכרי לכתחילה. אך אם הנכרי היה מביא את המים בלי שבקשו ממנו, היה מותר ליהנות מהם, אפילו בלי הצורך של התינוק.

❖ פסיקת ברמב"ם בסוגיית עירובין מא :

כפי שראינו, בעירובין (מא ע"ב) מובאת מחלוקת תנאים ביחס לפירות שיצאו מחוץ לתחום. תנא קמא ורבי נחמיה הסכימו שמה שעבר לתחום אחר במזיד אסור בהנאה, מה שחזר לתחום בשוגג מותר, וחלקו בשני המצבים האחרים – שיצא בשוגג, או שחזר במזיד. רב פפא אמר שם שאם חזרו במזיד מותרים, ומשמע שפסק כתנא קמא.

הרמב"ם פסק שאם חזרו לתחום במזיד אסורים עד מוצאי שבת. לכאורה זה נגד דברי רב פפא! וכך העיר עליו הראב"ד –

השגת הראב"ד על הרמב"ם הלכות שבת פרק ו הלכה כד

פירות שיצאו חוץ לתחום וחזרו וכו' במזיד לא יאכלו עד מוצאי שבת. א"א דוקא שחזרו שלא במקומן אבל חזרו במקומן במזיד נמי יאכלו והכי אסקה רב פפא בעירובין

מגיד משנה הלכות שבת פרק ו הלכה כד

ורבינו ז"ל פסק כמותן לפי שהן שנים לגבי ת"ק ועוד שמשנת ראב"י קב ונקי

בהמשך הגמרא מובאת ברייתא בה רבי אליעזר בן יעקב פוסק כרבי נחמיה. המ"מ מסביר שזה נותן שתי סיבות לפסוק כרבי נחמיה – א. יש רוב של שניים נגד אחד. ב. כללית תמיד פוסקים כרבי אליעזר בן יעקב, שמשנתו קב ונקי. אך השאלה במקומה עומדת – למה רב פפא לא פסק כרבי נחמיה וראב"י?

וני"ל בתירוץ כל זה שאין גרסת רבינו "תנאי היא" אלא "ההיא בשבת היא". והטעם בזה לפי שדברי ר"פ בהכרח הם ביום טוב, שאדם יכול להוליכן ברשות הרבים תוך התחום. והמקשה היה סבור שדברי ר' נחמיה ור' אליעזר היה ביום טוב ואמרו לו דבשבת היא, ולא נחלקו אלא לענין אכילה, ולא לענין הגבלת התחומים, ואין דברי ר"פ תלויין בהן. כן נ"ל לדברי רבינו ונכון הוא

המגיד משנה הסביר שלגרסת הרמב"ם המסקנה היא שאין קשר בין דברי רב פפא ודברי רב נחמיה. רב פפא דיבר על יום טוב, וביום טוב אין איסור טלטול ברשות הרבים, אלא רק איסור תחומין. רב נחמיה וראב"י דיברו על שבת, ובשבת צריך להחמיר יותר, מכיוון שיש גם איסור טלטול מרשות לרשות. המגיד משנה סיים במה שהוזכר בשיעור בשם הגרש"ז – שדווקא בתחומין דרבנן חכמים עשו חיזוק לדבריהם לאסור הנאה למרות שאין שינוי בגוף החפץ –

וצ"ל לפי דבריהם ביצאו ע"י נכרי אי נמי אפילו ע"י ישראל החמירו בתחומין דדבריהם יותר מד"א דרה"ר דאורייתא לפי שדבריהם צריכין חיזוק

❖ הרחבות – לאוסרים הנאה ממלאכת שבת שלא שינתה את החפץ, האם נאסר שימוש עולמית?

נשמת אדם חלק ב-ג (הלכות שבת ומועדים) כלל ט

אם כן המוציא בשבת מרשות לרשות במזיד אסור לו לעולם

הנשמת אדם פסק שלפי השיטות שאוסרות הנאה ממה שטלטלו, האיסור יהיה לעולם. לכאורה אם כל המלאכות שוות, זה הדין המתבקש. אך נראה שאחרים חלקו עליו –

פרי מגדים אורח חיים אשל אברהם סימן שיט סעיף קטן א

יש להסתפק אם בירר ... אם אסור לעולם צריך עיון, דלא מהני מעשיו כל כך, ולא דמי למבשל וכדומה שאי אפשר לשנות מכמות שהיה, מה שאין כן בורר יכול להניח אוכל לפסולת כמו שהיה ולברור בחול. ויש לומר דאסור מטעם קנס, דעביד איסורא, וצ"ע:

הפרי מגדים התתלבט – הרי באמת החפץ לא השתנה. מובן למה לאסור הנאה מתוצאת האיסור, אך האם יש הצדקה לאסור לעולם את מה שהיה יכול לחזור ולעשות? הפרי מגדים הציע שאולי זה פשוט קנס, ולא הכריע. מבחינה זו יוצא דבר מעניין – כשנכרי עושה מלאכה בשבת, אנו אומרים שזה נאסר עד 'בכדי שיעשו'. בשיעור הקודם למדנו שאין 'בכדי שיעשו' לישראל. אבל אם יש איסור, האיסור יהיה לעד! פסק מעניין מעין זה מופיע בילקוט יוסף –

ילקוט יוסף שבת ג סימן סעיף א - דין הנאה ממעשה שבת סעיף ה

מי שכיסב בשבת במזיד אסור לו להשתמש בבגד זה לעולם. וכל כיוצא בזה. וכיצד יעשה, יחזור ויטנפם בחול ויכבסם, ואז מותר להשתמש בהם. אבל לכבסם בחול בלי שיטנפם תחלה, אין להתיר.

אילו נכרי היה מכבס את הבגדים, היינו אוסרים רק עד 'בכדי שיעשו'. אך מכיוון שבישראל האיסור הוא 'עולמית', אין תקנה אלא ללכלך ולנקות שוב, וכך אין נהנים כלל מהניקיון שנעשה באיסור. הגרש"ז הכריע כצד הקולא של הפרי מגדים –

שו"ת מנחת שלמה חלק א סימן ה

נלעני"ד במי שיש לו לפת בתוך בור ועבר ופתח את הבור בשבת בעבירה דנתבאר שאסור ליהנות בכל השבת מהלפת משום מעשה שבת, דמ"מ אין הלפת נאסר על הפותח לעולם מפני המלאכה שעשה בפתיחת הבור כיון דלא עשה שום מעשה בגוף הלפת, וכן בהוצאה והכנסה מרשות לרשות בשבת נלעני"ד שאף לדעת האוסרים מ"מ במוצי"ש שפיר מותר באכילה גם למי שהוציא או הכניס במזיד, ואף על גב שאם לקח עצים ועשה כסא בשבת אמרינן דאסור לו לישוב עליו לעולם, מ"מ בהוצאה והכנסה או פתיחת הבור שפיר נראה דשרי הגרש"ז הכריע שאם לא נעשה שינוי ושיפור בחפץ, גם אם אוסרים הנאה בשבת עצמה, אין הצדקה לאסור אותו לעולם.

❖ תשובת מראה הבזק – הנאה מאוכל ברכב בשבת

שו"ת מראה הבזק – טרם פורסם (מספר סידורי 9384)

הבאת אוכל בשבת באיסור עשויה להיות כרוכה בכמה איסורים: הבאתו מחוץ לתחום שבת, הוצאה מרשות לרשות ונסיעה ברכב שנאסרה משום הבערה. נעסוק בשאלות אלו אחת לאחת. **האם אוכל שהובא ברכב בשבת מותר באכילה?** אין בזה איסור מפני שהמלאכה לא נעשתה באוכל. אם המביא הוא יהודי ראוי לא לאכול.¹ **האם אוכל שהובא בשבת תוך הוצאתו מרשות לרשות מותר באכילה?** האוכל אסור עד מוצי"ש. אבל במקומות שאין רה"ר דאורייתא וגם המביא היה שוגג אזי המאכל מותר מיד. אם המביא הוא נכרי יש להתיר במקום צורך גדול וצורך שבת. אם האוכל הובא ברכב ויש עירוב במקום שממנו הרכב יצא ובמקום אליו הגיע, אך בדרך יש אזורים ללא עירוב, מותר (מעיקר הדין) לאכול מיד, כי למעשה האוכל מעולם לא הוצא מרשות היחיד.²

1 נסיעה ברכב אסורה משום מבעיר. ויש לשאול האם חפץ שהוסע ברכב בשבת נאסר מדין 'מעשה שבת'. האגרות משה (א"ח ב, עא) מתיר להשתמש בחפץ שהצליחו למצוא רק בעזרת נר שהודלק בשבת, מפני ש'מעשה שבת' אסור רק את החפץ שנעשה בו המלאכה ואילו כאן המלאכה לא נעשתה בחפץ: וכך כותב הרב פיינשטיין: "הנה לכאורה כיון שלר"י הסנדלר יליפין מקודש' בב"ק ע"א ואף ל"ד שהוא רק דרבנן הוא אסמכתא ל'קודש' שייך זה רק כשנעשה האיסור בגוף הדבר. ולכן אף לר' יהודה נמי הא לא יחמיר יותר מר"י הסנדלר... ולא שייך דמיון ל'קודש' כשלא נעשה כלום בגוף הדבר אלא בהנר. שכלן אף דהעבירה דהדלקת הנר גרמה למצוא הדבר שנמצא עכ"פ נהנה מהעבירה, אין לאסור". גם הגרש"ז (מנחת שלמה ב טז) במהדורות מסוימות זהו סימן כב) מתייחס לבית שנפתח ל"י ממתח שהובא באיסור דרך רה"ר ומתיר להשתמש בבית ובתכולתו משום שלא מצינו שח"ל גזרו במעשה שבת אלא על החפץ שנעשתה בו המלאכה (יש לציין שבמקרה הזה עצמו הא"מ א"ח ב עז דווקא אסור משום מפני שלדעתו הכניסה לבית נחשבת לחפץ שנעשה בו איסור. וכנראה זו גם הסיבה לכך שהא"מ ד קיט ה סבור ששייך מעשה שבת בקופסת שימורים שנפתחה באיסור [למעשה הוא מתיר שם בשל שיקולים אחרים ע"ש]). וכיוון שלא נעשתה כל מלאכה בחפץ שהוסע בשבת לכן ניתן לקבוע שמעיקר הדין הוא לא נאסר. ויש להעיר שהנאה מחפץ או אוכל שהגיע תוך רמיסת קדושת השבת ע"י יהודי עשויה לשקף אדישות והתעלמות מפגיעה בקדושת השבת ח"ו וכך גם עלולה להתפרש בעיני הסובבים. ולכן גם כאשר המאכל מותר, עדיין ראוי ורצוי מאד שלא ליהנות ממה שהגיע תוך חילול שבת ע"י יהודי וכפי שכתב האגרות משה: "ראוי לבע"נ להחמיר שלא ליהנות מכיון שנגרם הנאה זו ע"י איסור" (א"מ א"ח ב, עא). עם זאת, לא תמיד ניתן להסביר את האמור לכל אדם ולעיתים הימנעות מאכילה לא התפרש כביטוי לכאב על חילול השבת אלא כולוול ופגיעה גדולה בכבודו של האורח שהביא את המאכל במיוחד עבור המארח, ובסיבות אלו יש מקום להקל ולאכול. מובן מאליו שכאשר המביא את המאכל הוא נוכרי, לא היה כאן חילול שבת ע"י יהודי ואין עניין להימנע מתנאה מהאוכל והנה, בספר אורחות שבת (חלק ג עמ' תיג-תיז) כתב לאסור אוכל המובא ברכב בשבת מדין מעשה שבת. והוכיח מהמרדכי שקובע ססיר שהוסר מעל הגחלים בשבת ע"י נוכרי אינו נאסר, כי אפילו אם ישראל היה עושה זאת, לא היה המאכל נאסר כי הרמת הסיר היא בגדר מלאכה שאין צריך לגופה. ומשמע שאם היה מדובר במלאכה גמורה היה המאכל נאסר. אך נראה שאין לדחות את כל דברי הפוסקים הללו מכוח דיוק זה מדברי המרדכי, שכן יש לומר שהמרדכי עדיפא מינה נקט, ובמקום לומר שהאוכל מותר כי המלאכה לא נעשתה בו, העדיף המרדכי להבטח שכלל אין כאן מלאכה (אלא רק מלאשצ"ג).

2 יהודי שהביא: במקומות שיש רה"ר מן התורה אזי מדובר באיסור תורה והאוכל נאסר עד שבת השבת גם אם המביא היה שוגג. במקומות שאין רה"ר מן התורה אין עירוב אלא עירוב אלא המביא את האוכל כבר על איסור דרבנן והדין הוא שאם הוא שוגג מותר מיד ובאם הוא מזיד אסור עד מוצי"ש (סימן ש"ח בה"ל ד"ה המבשל). וכיון שבשאלה המדובר על מחלל שבת במזיד לכן האוכל אסור עד צאת השבת (ועובדה שאדם אינו יודע על מלאכת הוצאה אינה מחשיבה אותו כשוגג כאשר ברור שגם אם היה יודע על האיסור היה מתעלם ממנו, וכפי שפסק באורחות שבת חלק ג עמ' ז הערה כז). אם האוכל הובא ברכב ויש עירוב במקום שממנו יצא הרכב ובמקום אליו הגיע הרכב אין עירוב בחלק מן הדרך, כך שהמאכל היה כל הזמן ברה"ר, אין המאכל כאילו לא הוצא מן העירוב ומותר לאכול גם בשבת עצמה. וביתר פירוט: יש לציין האם הדבר נחשב כאילו נעשתה מלאכת הוצאה באוכל שברכב או שמא כיוון שהאוכל היה כל הזמן ברשות היחיד, לא נעשתה בו כל מלאכה. והנה, הרמב"ם שבת יז טי כתב: "זרק כלי מרה"ר לרה"ר והיה אותו כלי גדול ויש בו ארבעה על ארבעה בגובה עשרה פטור. מפני שכלי זה רה"ר גמורה ונמצא כמוציא מרה"ר לרה"ר". ולכאורה זהו בדיוק הנידון דידן. אלא שמתוך דברי הרמב"ם מתבאר שיש איסור דרבנן בהעברת הכלי לרשות אחרת. והשאלה שלנו היא האם האיסור נאמר גם כלפי הכלים שבתוך הכוורת. או דילמא מותר לתחילה להעבירם מפני שהם כל הזמן בתוך רה"ר. ואף שמצינו בגמרא עירובין מ"ד: שמתוך לתחילה להעביר חפץ לרה"ר בתוך מחיצות של בני אדם שלא מדעתן. ולכאורה ה"ה לנידון דידן. אלא שיש לדחות שהתם אין כל איסור בהעברת המחיצות. אך אולי כאשר יש איסור הוצאה בהעברת המחיצות (כמו במקרה של הרמב"ם של זורק כלי וכן במקרה דידן של אוכל שהוסע) יחול האיסור גם על התכולה של הרכב. ולמעשה מסתבר להתיר שהרי האוכל והכלים שברכב לא הוצאו מעולם מתוך רה"ר. וגם אם יהיה הדבר ספק הלא ק"ל דספק דרבנן לקולא. ולכן יש להתייחס למאכלים כאילו לא נעשתה בהן כלל מלאכת הוצאה. אם נוכרי הביא:

האם אוכל שהובא בשבת מחוץ לתחום מותר באכילה?

האוכל אסור עד מוצ"ש א"כ המביא שוגג.

אם המביא נכרי - צריך גם להמתין במוצ"ש בכדי שיעשו. אולם אלו שהאוכל לא הובא עבורם מותרים לאכלו מיד.³

❖ היתר של הגרש"ז ליהנות מברירה באופן מסוים

שו"ת מנחת שלמה חלק א סימן ה

יש לדון גם בבורר אוכל מפסולת כדי לאכול לאחר זמן אם מותר לאכול אח"כ כיון דסמוך לסעודה מותר לברור אוכל מפסולת, ועכ"פ אם אמר לעכו"ם לברור אוכל מפסולת מסתבר דגם בשבת עצמה סמוך לאכילתו נעשה כמו במוצ"ש לאחר השיעור של בכדי שיעשה, מצד הסברא היה נלענ"ד דאע"ג שעשה עבירה מ"מ אין המאכל נאסר כיון שאינו נהנה כלל מהעבירה הואיל ובלי שום טרחה יתירה היה יכול לברור בהיתר אוכל מתוך פסולת, והרי זה דומה למי שיש לו מפתח לפתוח את פתח הבור והלך וחפר ופתח בעבירה דודאי שרי ליהנות מהליפתות שבתוך הבור הואיל והנאתו אינה באה לו מחמת העבירה, אולם גם בזה מבואר בגדולי האחרונים דאסור עיין בפמ"ג שיי"ט בא"א סק"א ובמ"ז סק"ג שכתב דכיון דאיתעבד ביה איסור ה"ז נאסר עיין שם ובבאה"ל ריש סי' שיי"ט, אבל מ"מ יתכן דכל זה דוקא לענין אכילה ושתיה משא"כ לענין הנאה כגון שבירר בשבת בגד או כלי שפיר נראה כדאמרן דאע"ג שבירר באיסור מ"מ כיון שאינו נהנה מהעבירה ה"ז מותר, ובפרט שגם לענין אכילה צ"ע מנין להם דגם בכה"ג אסור. גם יש לדון בבורר פסולת מהאוכל כיון שעיקר האיסור הוא משום דע"י זה שמוציא את הפסולת הוא מתקן בכך את האוכל בזה שהוא נקי מפסולת ונמצא שהמלאכה נעשית באוכל ע"י הפסולת, דלפ"ז אפשר שגם להפמ"ג אין הפסולת נאסר ומותר באכילה גם בשבת, והרי זה דומה לסוחט זיתים וענבים בשבת דאע"ג שעשה איסור תורה מ"מ מסתבר שרק המשקין היוצאין מהם נאסר אבל לא מה שנשאר מהזיתים והענבים דאף שעל ידם נעשתה העבירה מ"מ לא בהם אלא במה שיצא מהם וה"נ גם בבורר פסולת מהאוכל, אך אין זה ברור והדבר צריך עיון.

הגרש"ז הציע שני כיוונים בהם המעבר על איסור בורר לא יאסור –

1. אם ברר שלא בסמוך לסעודה, עבר על איסור. אך מכיוון שהיה יכול לברור סמוך לסעודה, יתכן ויהיה מותר לו להשתמש בנברר, שהרי אין הנאה מהברירה האסורה – הוא היה יכול להגיע לאותה תוצאה ע"י ברירה מותרת!

2. אם בחר לברור פסולת מאוכל, כאשר היה יכול לברור אוכל מפסולת – גם כאן היה יכול להגיע לאותה תוצאה בלי איסור.

הוא הביא מהפוסקים שאסור ליהנות מברירה גם באופנים האלה, אך הסתפק שמא אמרו דבריהם רק על הנאת אכילה (עיין בהרחבות שיעור 8 בו הגרש"ז הגדיר את היחס בין הנאת אכילה ושאר הנאות) למעשה הוא נשאר בצריך עיון.

❖ ראייתו של בעל האגרות משה'

באגרות משה אסר כניסה למבנה שטלטלו אליו את המפתח באיסור.

תלמוד בבלי מסכת יבמות דף ק"ג עמוד ב

רב יצחק בר ביסנא אירכסו ליה מפתחי דבי מדרשא ברשות הרבים בשבתא, אתא לקמיה דרבי פדת, אמר ליה: זיל דבר טלי וטליא וליטיילו התם, דאי משכחי להו מייתי להו. אלמא קסבר: קטן אוכל נבלות - אין ב"ד מצווין להפרישו.

מסופר כאן על מפתחות בית המדרש שאבדו, והציעו שילדים קטנים ישחקו באזור בו המפתח אבד, ומן הסתם ימצאו אותם ויביאו אותם להוריהם. הגמרא דנה אם מותר לאפשר לקטנים לעבור על איסורים (במקרה שלנו אנחנו מייצרים את המצע לטלטול בשבת. לא נדון בסוגיה זו בשלב זה).

אם נוכרי הביא את האוכל עבור עצמו – מותר מיד בשבת.
אם הביא את האוכל עבור יהודי: בתוספות שבת קל"ב נחלקו ר"י ור"ת האם יש לאסור מים שגוי הוציא מרה"י לרה"ר עבור יהודי, כאשר היהודי יכל להיכנס לרה"י לשתות שם. ר"ת מתיר ור"י וראשונים רבים נוספים אוסרים. להלכה כתב השו"ע (או"ח שכה ז) לאסור ואילו הרמ"א התיר. ולמעשה כתב המשנ"ב (ס"ק נ"ה-נ"ו ושעה"צ נ"ז) שיש להתיר בשבת עצמה רק בצורך גדול או צורך שבת כגון שאין אוכל לסעודת שבת וגם זה דווקא במקום שאין בו רה"ר דאורייתא אלא רק כרמלית.

³ יהודי שהביא:

אם הביא בשוגג מותר באכילה מיד בשבת עצמה, ואם במזיד אסור עד מוצ"ש (ש"ע ומשנ"ב או"ח טו ת).

נוכרי שהביא:

אם הנוכרי הביא עבור עצמו מותר אפילו בשבת.
ואם הביא בשביל היהודי אסור לאותו יהודי שהובא עבורו וכן לכל משפחתו ואורחיו. אלא יש להמתין במוצ"ש בכדי שיעשו. אולם, יהודים אחרים שהאוכל לא הובא עבורם מותרים מיד בשבת עצמה לאכול.

גם כאשר יש ספק האם האוכל הובא מחוץ לתחום יש להמתין עד מוצ"ש (אבל בזה א"צ להמתין במוצ"ש בכדי שיעשו). יש לציין כי אין צורך לחשוש שהאוכל הובא מחוץ אם מדובר בנוכרי שנמצא בעיר, או אפילו נוכרי שיש לו דירה מחוץ לעיר אבל גם דירה בעיר. וכיוון שאין צורך לחשוש שהאוכל הגיע מחוץ לתחום יוצא שאפילו היהודים שהאוכל הובא עבורם יכולים לאכול בשבת עצמה (שוע ומשנ"ב סימן שכה סעיף ח).

תוספות מסכת שבת דף קכב עמוד א

יש שרצו לומר דדוקא שתיה אסורה אבל לרחוץ ידיו ורגליו ושאר תשמישין שרי כדאמר בפרק חרש (יבמות דף קיד). רבי יצחק אירכסו ליה מפתחות דבי מדרשא כו' אמר ליה דבר טליא וטליתא ליטיילו התם דאי משכח להו מייתי להו אלמא יכולין ליהנות ממפתחות להשתמש בהם בשבת

ם תוספות דנו אם רק הנאת אכילה ושתיה נאסרה במקרה ונכרי עשה מלאכה, או שמא גם הנאות אחרות. הם הוכיחו מהסיפור של המפתחות של רב יצחק בר ביסנא שגם הנאות אחרות אסורות. לכן מסיק ה'אגרות משה' –

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ב סימן עז

והרי איזה תשמיש יש במפתחות שאסור להר"י (בעל התוס'י) דאם מעשה הפתיחה נחשב תשמיש מנא להו לתוס' שהתם יפתחו גדולים שהוכיחו להתיר שאר תשמישין דלמא הטליא והטליתא עצמן יפתחו ויעשו תשמיש זה, אלא ודאי שהנאת מפתחות שכתבו התוס' הוא הכניסה לבי מדרשא שנעשה זה ע"י הוצאת המפתחות ברה"ר

❖ הערת רבי עקיבא איגר

בשיעור למדנו שהמחבר בשולחן ערוך פסק שאסור להטמין מבעוד יום בדבר המוסיף הבל, ואם הטמין והתחמם – התבשיל אסור. ברם אם הטמין ורק עמד בחמימותו – מותר. המגן אברהם פסק שגם אם הטמין בשבת בדבר שאינו מוסיף הבל, אמנם אסור לעשות כן, אך מכיוון שרק משמר את החום הקיים (שהרי טמן בדבר שלא מוסיף הבל!), מותר ליהנות מהחום שנשמר. העיר עליו –

רבי עקיבא איגר אורח חיים סימן רנז הערה א

משמע דבמטמין בשבת במוסיף הבל אף בעומד בחמימותו אסור וצ"ע:

השולחן ערוך פסק את לקולא ביחס להטמנה בדבר המוסיף הבל בערב שבת. המגן אברהם כתב שהיא נכונה גם ביחס לדבר שאינו מוסיף הבל, בשבת עצמה. אומר רבי עקיבא איגר – אם העיקרון הוא שמותר ליהנות משימור החום, היה למגן אברהם לחדש יותר – שגם אם טמן בדבר המוסיף הבל בשבת, אך התוצאה הייתה שימור החום בלבד – גם אז מותר! אחרת הקריטריון לא מובן. וכך העיר הגרש"ז אוירבך –

שו"ת מנחת שלמה חלק א סימן ה אות ב

ולעניות דעתי צריך עיון, דכיון שנעשה בעבירה, מנין לנו לחלק בין הטמין בשבת לבין הטמין בערב שבת? הן אמנם בדברי השו"ע היה אפשר לומר דטעמא דלא חשיב כנהנה ממעשה שבת הוא מפני שהיה יכול בערב שבת להטמין בהיתר בדבר המעמיד ונמצא ששמירת החום אינה כל כך בעבירה, אבל אם כן מנין לו להמגן אברהם לחדש דגם כשעבר והטמין בשבת בדבר המעמיד שגם זה מותר הרי בשבת, אי אפשר לשמור על החמימות כי אם בעבירה, ומאי טעמא לא חשיב כנהנה ממה שעשה איסור דרבנן בשבת? ועל כרחך דהוא משום דסובר דטעמא דשרי בהטמין בערב שבת בדבר המוסיף הבל הוא משום דאין זה חשיב הנאה מחודשת